

vult istam conversionem esse dispositionem sufficientem: ratio esse potest, quia nullum præceptum, nisi charitatis, obligat hominem ut convertatur in Deum per se: hoc autem præceptum cum affirmativum sit, et non obliget pro semper, nunquam videtur melius obligare, quam in primo opere, nam illo transacto non erit major ratio de uno tempore, quam de alio, usque ad extremum vitæ periculum. Est autem absurdum tanti præcepti obligationem elicere in ultimum vitæ terminum: ergo. Confirmatur, quia ordo naturæ postulat, ut cum homo inchoat vitam rationalem, incipiat a cognitione ultimi finis, nam ex ea pendet bona institutio vitæ. Sed huic sententiæ contradicunt reliqui Thomistæ, et reliqui omnes theologi, quia non est credibile Deum obligasse hominem in prima illustratione rationis ad primum, et difficillimum præceptum statim exequendum. Confirmatur, quia cognitio Dei est homini valde difficilis, et non potest multa disciplina et tempore comparari, et præcipue illis, qui educantur inter homines, qui veram fidem Dei non habent.

4. *Secunda interpretatio.*—Alii ergo dicunt illam voluntatem liberam debere esse conversionem quamdam in bonum honestum in communi, id est, propositum sequendi in omnibus, quod est rectum, quam dicunt conversionem in confuso in Deum, ita Cajetanus, citato articulo, et 1, 2, quæst. 10, articulo quarto, Victoria, supra, et favet D. Thomas, quæst. 14, de Veritate, articulo 11, ad 1. Probat, quia cogitatio de bono honesto in communi est facilis, et conversio in illud objectum est necessaria, ut cætera opera hominis procedant ex appetitu boni honesti, ad quod tandem homo refertur. Confirmatur: nam præcepta negativa obligant hominem in primo instanti: ergo et aliquod affirmativum: ergo maxime hoc. Confirmatur secundo, quia in illo instanti proponitur homini lex naturalis per ipsum naturæ lumen: ergo tenetur tunc acceptare illam legem, atque adeo proponere in omnibus parere illi legi.

5. *Displicet præcedens interpretatio et impugnatur.*—Hæc sententia non est mihi magis probabilis quam præcedens, quod sic ostendo. Nam homo per se solum tenetur amare bona honesta particularia, hæc enim sunt per se necessaria ad rectitudinem operationum, ad amandum autem illa objecta communia non tenetur per se nisi ob unam ex duabus causis: prima ob necessitatem contritionis, nam huic conjunctum esse debet propositum

honeste vivendi. Secunda, si homo deliberari velit, vel debeat de lege, servanda in futurum, nam tunc tenetur proponere honestum sequi, præter has autem causas nulla est obligatio, quia præceptum operandi circa ista universalia, et confusa neque scriptum est, neque sola naturali ratione satis colligitur, quia præter dictos casus nunquam illud est per se necessarium ad rectitudinem: nam in primo instanti usus rationis certum est non esse necessarium eum actum propter priorem causam, quia neque tunc habet peccatum mortale, cujus contritionem habere teneatur: neque teneatur ad amorem Dei super omnia, ut est ostensum. Quod vero propter secundam causam teneatur, patet, quia statuere in communi de ratione vitæ in futurum instituendæ, est res magni consilii et iudicii: ergo morale non est puerum in prima voluntate obligari ad talem electionem. Secundo, quia in eo primo actu non statim occurrit homini cogitatio de vita futura instituenda, vel de communi ratione boni honesti, quod expresse videtur docere D. Thomas, et ratio est, quia pueri in primis illis cogitationibus moventur connaturaliter a sensibilibus: et ideo primum de his cogitant quæ primum etiam sensibus occurrunt: vel de his in quibus in pueritia magis versati sunt. Videantur dicta supra, tract. 1, disp. 3, sectione 7, quia in illo principio usus rationis solum obligatur ad ea, quæ evidenter ratione naturali cognoscuntur. Dicunt, hujusmodi esse *honestum eligendum*, sed contra, quia non est hujusmodi *debere hominem tunc deliberare de se ipso*, neque est aliquis, qui tunc illam obligationem senserit. Unde confirmatur, nam si est tale præceptum, nullus est, qui non invincibiliter ignoret illud in illo instanti: cum neque in ejus mentem veniat, neque aliquid facere possit ut illud cognoscat: superfluum ergo est tale præceptum.

6. *Ad primam probationem in n. 4.*—Ad primam rationem istorum respondeo, licet sit facile cogitare de bono honesto, tamen difficillimum est, ut de eo sit prima cogitatio cum homo ab aliis sensibilibus moveatur. Respondeo secundo illam conversionem ad bonum in communi non esse necessariam, ut sequentia opera sint honesta; nam quodcumque objectum potest homo amare propter determinatam rationem honesti temperantiæ, vel justitiæ, licet nullum habuerit actum circa honestum in communi. Ad primam confirmationem, primo non est par ratio: nam præcepta affirmativa non obligant semper, sicut negativa.

Secundo dico fieri posse ut aliquid affirmativum obliget, sed non illud generale, sed particulare aliquod, verbi gratia, misericordiæ, vel temperantiæ. Ad secundam confirmationem respondeo primo in illo instanti non proponi talem legem. Secundo cum proponitur lex, non tenetur homo statim illam exequi, sed suo tempore. Negandum tamen non est huic, et superiori sententiæ, debere hominem non differre istam conversionem, vel deliberationem, usque ad finem vitæ, neque per multum tempus, quia amor Dei est Deo valde debitus, et tota ista deliberatio humano modo necessaria est ad rectitudinem vitæ: quando autem primum incipiat obligare, non potest certa ratione definiri: videtur tamen mihi nunquam hominem sic obligare donec advertat, et cogitet de ista re, et aliquo modo sentiat istam obligationem, et tunc non in eodem instanti, sed intra aliquod breve tempus, quod moraliter et prudenter describendum est.

7. *Tertia interpretatio non faciens ad rem.*—Tertius modus explirandi præceptum D. Thomæ, est teneri hominem in sua perfecta deliberatione advertere, an id quod eligit honestum sit, vel turpe, et eligere honestum, et hanc vocant implicitam conversionem in Deum. Hæc sententia in re verum dicit, quia semper tenetur homo, cum libere operatur, non peccare, et consequenter honestum sequi: tamen est omnino præter sententiam D. Thomæ, quia illa obligatio non oritur ex singulari præcepto convertendi se ad Deum, sed ex generali obligatione operandi honeste, si operatur, et prædicta sententia nihil refert ad præsentem quæstionem. Et hæc de prima parte ex his ad secundam partem, et quæstionem propositam, sit.

8. *Prima propositio pro altera quæstionis parte proposita num. 2.*—Prima propositio. Posse hominem tam venialiter peccare, quam mortaliter pro sua libertate. Primo, quia allato illo præcepto nulla est ratio necessaria ordinis inter hæc peccata, et primum objectum, quod occurrit, potest esse levis materia: ergo si homo circa illud peccet venialiter peccabit. Dicunt quidam illum primum actum semper procedere in virtute prioris actus naturalis, quo voluit homo esse felix, et ideo si in illo primo actu libero eligat materiam turpem, etiam levem, virtute vult habere felicitatem, sequendo quod pravum est, quod est velle constituere ultimum finem illo objecto. Sed hoc falsum est, quia neque talis actus prior præce-

dit, in ejus virtute alius subsequatur, ut sectione 1, dixi: neque si præcessisset, id sufficeret ad peccatum mortale, alias omnia peccata venialia essent mortalia, quia in omnibus virtute continetur appetitus felicitatis: non ergo id intendit homo peccando venialiter, sed solum vult aliquid pertinens ad communem felicitatem formalem, id est ad bonum. Confirmatur, quia nullus constituit ultimum finem in objecto venialis peccati, nisi vel id expresse velit, vel ideo transgrediatur aliquod præceptum grave: neutrum autem contingit in proposito. Secundo probatur, nam primum opus, quod homo elicit, quando est in statu primæ deliberationis, posset esse indeliberatus motus, atque adeo veniale peccatum: quod argumentum etiam procedit posito præcepto, quod D. Thomas inducit. Et urgeri potest primo, quia illud potest invincibiliter ignorari. Secundo cum illius præcepti executio tempus requirat, ut omnes concedunt, non est necessarium summam diligentiam adhibere: quare si interdum verba otiosa diceret, non propterea mortaliter peccaret, neque probabiliter loquitur Cajetanus, supra, qui oppositum sentit: nullum enim est, licet levissimum, præceptum, in ejus executione non possit aliqua levis negligentia intercedere. Tandem posito illo præcepto, et observatione ejus non videtur necessarium hominem statim justificari, quia potest homo aliquo actu, saltem brevi tempore honeste operari ex cognitione naturali, ad quam non necesse est statim sequi justificationem, ut suo loco dicemus: ergo post illam.

9. *Secunda propositio.*—Secunda propositio. Frequentius contingit hominem prius venialiter, quam mortaliter peccare: patet, et quia potestatem habet utroque modo peccandi, et facilius est venialiter peccare: tum quia minus requiritur deliberatio, et homo in principio usus rationis quacumque cupiditate, vel affectione facile movetur; tum etiam, quia objecta, quæ illo tempore occurrunt, frequentius sunt leviora: ergo facillime poterit venialiter peccare circa illa.

10. *Tertia propositio unde constet.*—Tertia propositio. Peccatum veniale potest esse simul cum solo originali: hæc sequitur ex dictis; sed restat, ut respondeamus ad rationem divi Thomæ, n. 1, positam. Respondeo ergo primo, eos, qui in peccato sunt originali, si gratiam non consequantur, non posse esse multo tempore sine peccato mortali, et ideo fere nunquam moraliter contingere adultum mori cum originali sine mortali, et ad hunc modum lo-

quitur Innocentius III, in capite *Majores*, de Baptismo. Respondeo secundo, eum qui in eo etiam statu habet peccatum originale, si in periculo mortis constituatur, jam tunc teneri se ad Deum convertere, et ad gratiam præparare, propter mortis articulum: quod si non faciat, jam tunc peccabit mortaliter, quæ solutio per se vera est, tamen posita ignorantia invincibili, vel aliquo casu fortuito, non procedit. Respondeo tertio, posito isto casu ad divinam spectare providentiam, ut nullus in eo statu moriatur. Respondeo quarto, forte potest quis mori in illo peccato, et ille vel temporales pœnas luet pro peccato veniali, et postea cum cæteris parvulis in limbum recipietur: vel perpetuo punietur levi aliqua pœna pro peccato veniali, quia nunquam satisfacit ex defectu gratiæ, juxta diversas sententias infra tractandas.

DISPUTATIO III.

DE DIVISIONE PECCATI, IN OMISSIONEM ET COMMISSIONEM.

In præcedenti disputatione explicavimus id quod formale est, in peccato scilicet deordinationem ejus, in hac vero quid sit materiale illius, nempe actus voluntatis. D. Thomas 1, 2, quæst. 71, art. 5, et 72, art. 6, de hac etiam divisione tractat.

SECTIO I.

Qualis sit ista divisio, et quomodo differant ista membra.

1. *Prima propositio.* — Prima propositio. Sufficiens et convenienter dividitur peccatum in remissionem et omissionem, ex communi sententia. Et probatur, nam peccatum est transgressio divinæ legis, dupliciter autem id contingere potest, scilicet, operando aliquid contra rectam rationem, vel non operando, quod recta ratio dicat. Primus defectus vocatur commissio, secundus omissio, inter quæ nullum est aliud membrum, quia opponuntur quasi contradictorie: habetur etiam passim in Scriptura de commissionis peccato, et passim de omissione, Jacobi 4: *Scienti bonum facere et non facienti, peccatum est illi.*

2. *Secunda propositio.* — Secunda propositio. Differunt propriè commissio et omissio, cum commissio negativo præcepto, omissio affirmativo per se opponatur. Est D. Thomæ, supra, et omnium: et probatur, quia affirmatio per se opponitur negationi, et ideo commissio,

quæ importat actum, opponitur prohibitioni negativæ, omissio vero, quæ per se consistit in non agere, per se opponitur affirmationi. Huic assertioni contradicit Gabriel, 2, d. 41, ubi vult omnem omissionem esse contra præceptum negativum, quo tenetur quis non omittere: et eadem ratione commissionem contra præceptum affirmativum, quo tenetur cavere illud malum; sed de nomine disputat, omissio enim nullo modo dici potest contra negativum præceptum, quia omissio non prohibetur, nisi affirmando, quia duæ negationes affirmant: commissio vero quodammodo dici posset contra affirmativum, non absolutum, quo teneatur quis simpliciter operari, sed quasi conditionatum, et quod ex hypothesi obliget: nam cum aliquis vult operari circa talem materiam, facta hac hypothesi, tenetur recte operari, et hoc modo qui orat sine attentione, peccatum omissionis committit, quia licet non teneatur orare, tenetur orare attente, si orat, licet etiam dici posset teneri ad non orandum illo modo: unde hæc omnia in idem redeunt. Sed modus loquendi S. Thomæ est optimus omnium: nam hæc duo præcipue intenduntur in qualibet virtute: sequi bonum, cui opponitur omissio, et fugere malum, cui opponitur commissio.]

3. *Tertia propositio.* — Tertia propositio. Differentia commissionis in moralibus, per se non est formalis, neque essentialis, sed materialis tantum: ita D. Thomas, illo art. 6. Non est autem sensus nullam omissionem et commissionem differre essentialiter; nam id plane falsum est, sed sensus est non id habere ex eo quod sunt omissio et commissio; atque adeo posse interdum esse ejusdem speciei, cujus ratio est, quia formalis ratio peccati in ordine et privatione consistit: ergo si inordinatio et carentia rectitudinis sit ejusdem rationis, peccatum erit ejusdem rationis, licet in non contingat esse actum positivum, et non in alio. Potest autem id contingere (inquit D. Thomas) cum omissio et commissio opponuntur eidem virtuti. Sed addendum est, secundum eandem rationem. Exemplum D. Thomæ est in peccato furti, et omissione restituendi, nam utrumque opponitur rectitudini justitiæ, et facit inæqualitatem eodem modo. Quod ideo addo, quia non satis est commissionem et omissionem opponi eidem virtuti, ut sint ejusdem speciei, quod aperte patet in odio Dei, et omissione amoris Dei; oportet ergo addere taliter esse contra eandem virtutem, ut eadem ratione rectitudinem ejus destruant, et hoc vocavit S. Thomas sub eodem motivo.

4. *Objectio.* — Sed contra, nam præceptum affirmativum et negativum sunt regulæ speciei differentes; ergo inordinationes contra illa, necessario etiam differunt specie. Confirmatur primo, nam vitia extreme contraria eidem virtuti differunt specie, ut dictum est: sed commissio et omissio differunt tanquam vitia extreme opposita, nam omissio semper est defectus virtutis, commissio vero excessus vitii. Confirmatur secundo, nam omissio et commissio differunt valde in ratione voluntatis; commissio enim directe voluntaria est, omissio vero indirecte. Confirmatur tertio, quia in naturalibus carere perfectione debita, et habere aliquid contra naturam differunt specie, etiam in ratione materiali: ergo similiter, etc.

5. *Responsio quorundam ad objectionem.* — Ad primum respondet D. Thomas, art. illo 6, ad 2, et ibi Cajetanus, negando consequentiam, quia peccatum non sumit speciem ex præcepto, cui est contrarium, quia id pertinet ad aversionem, sed ex objecto ad quod est conversio, sed hæc solutio, ut statim apparebit, procedit de specie positiva peccati, quæ sumitur ex objecto, potius quam de specie malitiæ. Dico ergo istam præceptorum diversitatem non semper arguere distinctionem specificam, quia affirmativum et negativum præceptum possunt per se et proxime referri ad conservandam eandem rectitudinem rationis et virtutis, ut patet de præcepto non furandi et restituendi. Ad primam confirmationem respondeo negando antecedens, nam peccatum commissionis interdum esse potest per defectum, ut sine attentione orare, et propter hanc causam, qui sine attentione orat, et recitat horas canonicas, non committit duo peccata, commissionis et omissionis; sed unicum habens unam malitiam, quia hæc ejusdem rationis est in illa commissione et omissione: e contra vero, dicit D. Thomas peccatum omissionis potest esse per excessum, et ponit exemplum in eo qui immoderate comedit die jejunii, sed forte ibi non est commissio, quia præceptum negativum est, proprie loquendo: exemplum forte esse potest, si quis ex appetitu delectabilium, vel odio insuavium, non comederet necessaria salutis, esset omissio per excessum contra temperantiam, et esset per nimium appetitum delectabilium. Ad secundam respondeo, antecedens non esse universaliter verum, ut statim patebit, licet differentia indirecte, vel directe voluntarii non semper efficiat diversitatem specificam in malitiâ morali.

6. Ad tertiam. Peccatum commissionis et omissionis quodammodo etiam differunt ex parte ejus, quod est materiale in peccato: nam commissio pro materiali semper requirit actum positivum: omissio vero non item. Hoc patet ex dictis, quia prohibitioni actus, ipse actus est, qui opponitur: at vero præceptioni actus per se satis opponitur carentia actus. Sed est advertendum circa priorem partem Dionysium Cisterciensem, ut refert Almainus, tractatu 2, cap. 10, negare commissionem semper includere actum, quia contingit aliquem peccare contra præceptum negativum solo conatu: conatus autem est quid distinctum ab actu: nam actus procedit a conatu: sed hoc intelligi nullo modo potest, nisi forte loquatur de actu exteriori: nam in interiori non potest intelligi conatus voluntatis actualis sine aliquo actu, nam ille conatus saltem est aliquod desiderium, vel cupiditas agendi, alias nihil est. De secunda parte est major difficultas, sectione sequenti, separatim tractanda.

SECTIO II.

Utrum de essentia omissionis sit aliquis actus positivus.

1. *Prima sententia affirmativa.* — Prima sententia affirmat quod sit de ejus essentia, quatenus omissio peccatum quoddam est. Eam tenet Alensis, 2 part., quæst. 130, membro 2 et 10, et divus Thomas 2, d. 41, quæst. 3, et Capreolus, d. 35, Adam, in 4, quæst. 3, Henricus, quodlibeto 12, quæst. 14. Fundamentum est, quia omissio ut peccatum, debet esse voluntaria: non potest autem esse voluta nisi per actum. Secundo, quia in peccato omissionis reperitur non tantum aversio a Deo, sed etiam conversio ad creaturas: cujus signum est, quia punitur non tantum pœna damni, sed etiam pœna sensus: sed non potest intelligi conversio ad creaturam sine actu: ergo, etc. Tertio, quando quis omittit, vel cogitat de re, quam omittit, vel non cogitat: si primum, impossibile est, quia habet actum volendi: si secundum, non peccat. Dices, poterit culpabiliter non cogitare: sed contra, nam de hoc ipso non cogitare reddit idem argumentum: et ita vel sistendum erit in aliquo actu, vel non poterit esse peccatum. Quarto, quia sine actu non potest esse meritum: ergo neque demeritum.

2. *Secunda sententia opposita.* — Secunda sententia est contraria, quæ affirmat posse esse